

Оподоаткованне доходоў маюлетніх дзеці на гроніе устави о податку доходоуым од оёб фізічных

Taxation of income of minors under the Personal Income Tax Law

Налогообложение доходов несовершеннолетних детей в соответствии с Законом
о подоходном налоге с физических лиц

Оподоаткування доходуів непуовнолітніх дітей згідно з Законом про податок на
доходи фізічних осіб

KATARZYNA ŚWIĘCH-KUJAWSKA

Dr hab., prof. Uniwersytetu Szczecińskiego

e-mail: katarzyna.swiech-kujawska@usz.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0001-6466-7187>

Streszczenie: Jedną z zasad ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych jest indywidualne opodatkowanie dochodów każdego podatnika będącego osobą fizyczną, osiągniętego dochody. Wyjątkiem od tej reguły jest m.in. kumulatywne opodatkowanie niektórych kategorii dochodów osiągniętych przez osoby małoletnie. W artykule w kompleksowy sposób zaprezentowano zasady dotyczące traktowania wskazanej kategorii podmiotów podatku. Przedstawiono zarówno zagadnienia związane z podmiotowością podatkowoprawną małoletnich, jak i kwestie dotyczące specyfiki opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych poszczególnych dochodów uzyskiwanych przez te osoby (podlegających opodatkowaniu z dochodami rodziców, jak i opodatkowanych na imię małoletniego).

Słowa kluczowe: podatek dochodowy, kumulacja, dziecko

Summary: One of the principles of the Personal Income Tax Law is individual taxation of income of each taxpayer who is a natural person and earns money. Cumulative taxation of certain categories of income earned by minors is one of the exceptions to this rule. The paper presents the principles of treating the said category of subjects of taxation in a comprehensive manner. It addresses issues associated with tax law subjectivity of minors and the specific nature of taxing of income earned by these persons (income that is subject to taxation jointly with the income of their parents and income taxed in the minor's name).

Key words: income tax, joint taxation, child

Резюме: Одним из принципов Закона о подоходном налоге с физических лиц является индивидуальное налогообложение дохода каждого налогоплательщика, который является физическим лицом, получающим этот доход. Исключением из этого правила является, например, кумулятивное налогообложение определенных категорий доходов, полученных несовершеннолетними. В статье комплексно представлены принципы, касающиеся обращения с данной категорией налоговых субъектов. В нем поднимаются как вопросы, связанные с налогово-правовой субъектностью несовершеннолетних, так и вопросы, касающиеся специфики налогообложения на доходы физических лиц отдельных доходов, полученных этими лицами (облагаемых налогом как вместе с доходами родителей, так и облагаемых налогом на имя несовершеннолетнего).

Ключевые слова: подоходный налог, кумулятивное налогообложение, ребенок

Резюме: Одним з принципів Закону про податок на доходи фізичних осіб є індивідуальне оподоаткування доходуів кожного платника податку, який є фізичною особою та отримує цей дохід. Винятком з цього

правила є, зокрема, сукупне оподаткування окремих категорій доходів, отриманих неповнолітніми. У статті комплексно представлено принципи розгляду зазначеної категорії суб'єктів оподаткування. Роз'яснено питання пов'язані з податково-правовим статусом неповнолітніх, а також особливості оподаткування податком на доходи фізичних осіб окремих доходів, одержаних цими особами (що підлягають оподаткуванню з доходів батьків та оподатковуються на ім'я неповнолітнього).

Ключові слова: податок на прибуток, накопичення, дитина

Wstęp

Celem opracowania jest kompleksowe przedstawienie zasad opodatkowania dochodów osób małoletnich na gruncie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych¹. Problematyka ta jest aktualna tak z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia i wpisuje się w szerszą sferę rozważań dotyczących opodatkowania rodzin w Polsce. Na wskazane w tytule pole badawcze składa się kilka zagadnień, wymagających szczegółowego omówienia.

Kluczowe znaczenie dla podejmowanej kwestii ma art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, stanowiący podstawę prawną opodatkowania małoletnich. Podkreślić przy tym należy, że jest to jedyna jednostka redakcyjna odnosząca się do tej materii. W związku z tym analiza przywołanego przepisu z jednej strony wyznacza zakres rozważań, z drugiej stanowi asumpt do przyjęcia pewnej ich systematyki. Godzi się też zauważyć, że ta z pozoru niebudząca wątpliwości regulacja, w praktyce nastręcza szereg problemów interpretacyjnych.

Zgodnie ze wskazanym artykułem, dochody małoletnich dzieci własnych i przysposobionych, z wyjątkiem dochodów z ich pracy, stypendiów oraz dochodów z przedmiotów oddanych im do swobodnego użytku, podlegające opodatkowaniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, dolicza się do dochodów rodziców, chyba że rodzicom nie przysługuje prawo pobierania pożytków ze źródeł przychodów dzieci. Jeżeli małżonkowie podlegają odrębnemu opodatkowaniu, dochody małoletnich dzieci dolicza się po połowie do dochodu każdego z małżonków. Zasada ta nie znajduje zastosowania do małżonków, w stosunku do których orzeczono separację w rozumieniu odrębnych przepisów.

Z redakcji cytowanego przepisu wynika, że wprowadza on dwie odmienne, ale sprzężone ze sobą zasady (techniki) opodatkowania dzieci. Podstawą dokonania tego różnicowania jest kategoria dochodów uzyskiwanych przez osobę małoletnią.

¹ Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 1128.

Można przy tym dokonać umownego podziału na dwie grupy i do pierwszej z nich zaliczyć dochody z pracy, stypendiów oraz przedmiotów oddanych dziecku do swobodnego użytku, a do drugiej pozostałe dochody. Uprzedzając dalsze rozważania, konieczne jest zaznaczenie, że rodzaj dochodów przesądza o specyfice traktowania małoletnich. Polega ona na przyznaniu bądź nie podmiotowości podatkowej tym osobom. Stanowi to równocześnie charakterystyczną regulację prawa podatkowego². Zasadne jest zatem omówienie podmiotowości podatkowej osób małoletnich, aby na tym tle dokonać analizy sformułowania „małoletnie dzieci”, a ostatecznie badaniu poddać zasady opodatkowania poszczególnych dochodów.

1. Podmiotowość podatkowoprawna małoletniego

Przystępując do analizy pierwszej grupy zagadnień, należy poczynić zastrzeżenie, że w tej części opracowania zostaną poruszone kwestie związane z pojęciem podmiotowości podatkowoprawnej małoletniego, bez odnoszenia się do pojęcia „dziecko”. Zabieg ten pozwoli uniknąć zbędnych powtórzeń, jako że kolejna część artykułu poświęcona jest pogłębionej analizie używanego przez ustawodawcę sformułowania „małoletnie dziecko”.

Punktem wyjścia jest stwierdzenie, że nauki społeczne posługują się kategorią „podmiotowości społecznej”. Sprowadza się ona do współzależności pomiędzy członkami społeczności (grupy), które polegają na istnieniu wzajemnych praw i obowiązków³. Odpowiednikiem tego przymiotu na gruncie prawa jest podmiotowość prawna, którą najczęściej definiuje się jako możliwość uczestniczenia w stosunkach prawnych⁴. Ponieważ małoletni jest osobą fizyczną, dalsze rozważania powinny zostać ograniczone do tej kategorii podmiotów, z uwzględnieniem jednak reguł prawa cywilnego. Podkreślenia wymaga, że atrybutami osoby fizycznej są m.in. zdolność prawna oraz zdolność do czynności prawnych⁵. Pierwsza z nich oznacza zdolność do bycia podmiotem praw i obowiązków z zakresu prawa cywilnego⁶ i posiada ją każdy

² Por. P. Borszowski, *Elementy stosunku prawnego zobowiązania podatkowego*, Kraków 2004, s. 58 i nast.

³ Z. Ziemiński, *Wykłady socjologii dla prawników i administratywistów*, Warszawa 1990, s. 29.

⁴ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1996, s. 147; por. M. Pazdan, *Osobowość, zdolność i podmiotowość prawna*, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 1. *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2007, s. 914 i nast.

⁵ B. Ziemianin, *Prawo cywilne. Część ogólna*, Poznań 1999, s. 78.

⁶ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne...*, s. 148; przyjęto, że pojęcia: podmiotowość prawna i zdolność prawna nie są pojęciami tożsamymi.

człowiek od chwili urodzenia (art. 8 K.c.⁷). Jest ona niezbywalna, nie można też jej ograniczyć w drodze czynności prawnej. Powstaje i wygasa z mocy samego prawa⁸. Natomiast zdolność do czynności prawnych, wobec braku definicji legalnej, definiowana jest przez doktrynę jako możliwość nabywania praw i obowiązków z zakresu prawa cywilnego własnym działaniem (we własnym imieniu)⁹.

Posługiwanie się przez ustawodawcę w prawie podatkowym pojęciem osoby fizycznej (małoletniego, dziecka), implikuje rozważania dotyczące zasad stosowania w nim reguł prawa cywilnego. Już pobieżne badanie przepisów prawa daninowego pozwala na konstatację, że brak w nich regulacji odpowiadającej postanowieniom art. 8 K.c. Bez wątpienia natomiast warunkiem uczestnictwa w stosunkach podatkowoprawnych jest posiadanie zdolności podatkowoprawnej, czyli możliwości bycia podmiotem praw i obowiązków tego prawa¹⁰. Zdolność ta nie jest uniwersalna w tym znaczeniu, że przyznawana jest przez ustawodawcę na potrzeby konkretnego podatku, przez wskazanie kręgu podmiotów podlegających ustawie podatkowej. Nie można jednak tracić z pola widzenia zasad ogólnych, określonych postanowieniami Ordynacji podatkowej¹¹, a nawet Konstytucji¹². W myśl art. 217 ustawy zasadniczej, w ustawie nakładającej podatek należy bowiem określić m.in. podmioty tego podatku, pojmowane jako jednostki życia społecznego zdolne do uiszczenia podatku. Z kolei zgodnie z art. 7 Ordynacji podatkowej, podatnikiem jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, podlegająca na mocy ustaw podatkowych obowiązkowi podatkowemu, czyli obowiązkowi poniesienia przymusowego świadczenia w związku z zaistnieniem zdarzenia określonego w ustawie podatkowej.

Zestawienie powyższych reguł prowadzi do wniosku, że podmiot podatku, traktowany na gruncie Konstytucji jako jego element konstrukcyjny, jest tożsamy z definicją podatnika sformułowaną na gruncie Ordynacji podatkowej. Z prezentowanej definicji podatnika wynika również, że ustawodawca podatkowy zasadniczo posługuje się kategoriami prawa cywilnego, nie jest jednak nimi związany. Przesądza o tym treść § 2 przywołanego art. 7 Ordynacji podatkowej. Ustawy podatkowe mogą bowiem ustanawiać podatnikami inne podmioty niż wcześniej wymienione. Uznać zatem należy, że podmiotowość podatkowoprawną zasadniczo przyznano podmiotom

⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 1740 (dalej: K.c.).

⁸ S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego*, ks. 1. *Część ogólna*, Warszawa 2003, s. 80.

⁹ Tamże, s. 72.

¹⁰ W. Olszowy, *Pozycja obywatela w prawie finansowym PRL*, Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica 1984, nr 17, s. 31.

¹¹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 1540.

¹² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483.

prawa cywilnego, z tym zastrzeżeniem, że poszczególne ustawy podatkowe mogą ją nadawać również innym podmiotom (w tym nieznanym prawu cywilnemu).

Z kolei pojęcie osoby fizycznej, wobec braku szczególnej definicji, powinno być rozumiane identycznie jak w prawie cywilnym. Charakterystyczne dla prawa podatkowego jest natomiast określenie zakresu podmiotowości tych osób. Podatnikiem może być bowiem każda bez wyjątku osoba fizyczna, na której ciąży obowiązek podatkowy. Ten z kolei może być nakładany bez względu na posiadanie lub nie zdolności do czynności prawnych w prawie cywilnym (uzależnionej m.in. od wieku osoby fizycznej)¹³. Zdolność podatkowoprawna nie jest bowiem uzależniona od posiadania tego przymiotu, można zatem przyjąć, że stanowi ona odpowiednik zdolności prawnej¹⁴. Osoby nieposiadające pełnej zdolności do czynności prawnych, z oczywistych względów, w postępowaniu podatkowym muszą być reprezentowane przez przedstawiciela ustawowego.

Konkludując, małoletni jest osobą fizyczną w rozumieniu prawa cywilnego, z tym że posiadającą pełną zdolność bycia podmiotem praw i obowiązków na gruncie prawa daninowego. Umożliwia to traktowanie małoletnich jako niezależnych podmiotów prawa podatkowego, a co za tym idzie nałożenie na nich obowiązków podatkowych. Przyjęcie takiego rozwiązania należy uznać za racjonalne, bowiem uzależnienie zdolności prawnopodatkowej od posiadania pełnej zdolności do czynności prawnych mogłoby sprzyjać zjawisku unikania opodatkowania.

Zasada ogólna podmiotowości podatkowej małoletnich, wywiedziona z przepisów Ordynacji podatkowej, może być przy tym korygowana ustawami podatkowymi, co należy szczególnie zaakcentować. Dzieje się tak m.in. w odniesieniu do opodatkowania dochodów małoletnich podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Wynika to z cytowanego art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, na mocy którego przyznano zdolność podatkowoprawną osobom poniżej 18 roku życia zasadniczo¹⁵ tylko w odniesieniu do jednej z wymienionych w tym przepisie kategorii ich dochodów (z pracy, stypendiów oraz przedmiotów oddanych im do swobodnego użytku). Potwierdza to też postawioną na wstępie tezę o równoległym obowiązywaniu dwóch reżimów prawnych opodatkowania małoletnich.

¹³ Szczegółowe rozważania dotyczące uzyskania pełnoletności zaprezentowano w odrębnej części opracowania.

¹⁴ Por. wyrok NSA z dnia 17 czerwca 2020 r., II FSK 648/20, LEX nr 3155849.

¹⁵ Podmiotowość podatkowoprawna jest przyznana małoletnim również w odniesieniu do pozostałych dochodów, ale tylko w przypadku, gdy rodzicom nie przysługuje władza rodzicielska.

2. Małoletnie dziecko na gruncie art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych

Jak już wskazano, kolejnym zagadnieniem wymagającym komentarza jest analiza sformułowania „małoletnie dziecko”. Konieczność taka wynika przede wszystkim z literalnego brzmienia przytoczonego już art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, w którym ustawodawca pojęcie małoletniego łączy z terminem dziecko (własne lub przysposobione). Takie zastawienie wskazuje na szerszy – „rodzinny” kontekst, w którym przepis należy interpretować. W związku z tym pewnemu „wzmocnieniu” ulega sam termin „małoletni”, który w języku powszechnym jest traktowany jako synonim dziecka. Znajduje to również potwierdzenie w kategoryzowaniu dochodów podlegających temu przepisowi, które z kolei jest następstwem zasad przyjętych na gruncie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹⁶. Takie zdaje się też być *ratio legis* wprowadzenia do obrotu prawnego badanego art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Oprócz tego, użycie charakteryzowanego sformułowania pozwala przeciwstawić je określeniu „dzieci pełnoletnie”, używanego zwłaszcza w aktach prawnych regulujących pomoc społeczną.

Poza tym dla wykładni przepisu ustawy podatkowej istotne znaczenie ma art. 10 K.c., w myśl którego pełnoletnim jest ten, kto ukończył 18 lat, a *contra-rio* – małoletnim jest osoba fizyczna (człowiek) do ukończenia tego wieku. Wyjątkiem jest wcześniejsze uzyskanie pełnoletności, co jest skutkiem zawarcia małżeństwa. Jednak w takim wypadku wymagane jest wcześniejsze uzyskanie zgody sądu opiekuńczego, który może ją wydać, jeśli zaistnieją okoliczności określone mianem „ważnych powodów”, a z okoliczności wynika, że zawarcie małżeństwa będzie zgodne z dobrem zakładanej rodziny. Odnotować należy, że zasadę tę stosuje się wyłącznie wobec kobiet, które ukończyły 16 lat. Należy przy tym zauważyć, że ewentualne późniejsze unieważnienie takiego małżeństwa nie prowadzi do utraty pełnoletności. Regułę tę należy transponować na grunt podatku dochodowego od osób fizycznych. Oznacza to, że do osoby fizycznej, która uzyskała pełnoletność w wyżej opisany sposób, nie będzie stosowany reżim prawny określony artykułem odnoszącym się do opodatkowania małoletnich dzieci.

Przegląd regulacji Kodeksu cywilnego pozwala również na konstatację, że na gruncie tego aktu prawnego ustawodawca posługuje się przede wszystkim pojęciem pełnoletniego, natomiast termin „dziecko” jest stosowany incydentalnie – dla określenia „relacji” rodzinnych. Pojęcie to charakterystyczne jest natomiast dla podstawowego aktu prawnego regulującego, najogólniej ujmując, „stosunki rodzinne”,

¹⁶ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 1359.

jakim jest Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Należy jednak zaakcentować, że termin „dziecko” nie został w nim zdefiniowany, co jest jednak uzasadnione. Pojęcie to należy wiązać nie z wiekiem osoby fizycznej, lecz jej pokrewieństwem (pochodzeniem biologicznym). Dzieci własne są krewnymi w linii prostej (art. 67⁷ § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńskiego). Przysposobienie jest z kolei pewnym stosunkiem prawnorodzinnym (regulowanym przepisami Kodeksu rodzinnego i opiekuńskiego) podobnym do stosunku między rodzicami a dziećmi¹⁷.

Dla wytyczonego pola badawczego istotne znaczenie mają regulacje kodeksowe w zakresie relacji (zwłaszcza majątkowych) pomiędzy dzieckiem a jego rodzicami jako determinujące wprowadzenie rozwiązań z art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Przystępując do ich analizy, należy poruszyć kwestię władzy rodzicielskiej, jako terminu wyjściowego do kolejnych stwierdzeń. W doktrynie jest ona definiowana jako całokształt uprawnień i obowiązków rodziców względem małoletniego dziecka w celu zapewnienia pieczy nad jego osobą i majątkiem¹⁸. Istotnym komponentem władzy rodzicielskiej jest zatem piecza, w tym nad majątkiem dziecka, która jest interesująca w kontekście prowadzonych eksplikacji. W literaturze wskazano, że dotyczy ona majątku dziecka w jego szerokim ujęciu, tzn. obejmującym zarówno aktywa, jak i pasywa, i w największym uproszczeniu może stanowić synonim określenia „zarząd majątkiem dziecka”¹⁹. Ten ostatni jest szczególnie ważny, jako wyznaczający ramy stosowania postanowień art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Zasady tego zarządu, co już sygnalizowano, mają bezpośrednie przełożenie na stosowanie regulacji podatkowych.

Podstawowe znaczenie w tym zakresie należy przypisać artykułowi 101 Kodeksu rodzinnego i opiekuńskiego, z którego wynikają następujące prawidłowości: zarząd nad majątkiem dziecka sprawują rodzice, o ile przysługuje im władza rodzicielska; muszą go sprawować z zachowaniem należytej staranności; spod zarządu rodziców wyłączono zarobki dziecka oraz przedmioty oddane mu do swobodnego użytku. W § 3 tego artykułu doprecyzowano, że rodzice nie mogą bez zezwolenia sądu opiekuńskiego dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko.

W związku z tym kardynalne znaczenie ma wyżej wymieniona zasada wyłączenia spod zarządu rodziców określonych kategorii majątku dziecka. Odpowiada ona bowiem grupie (choć niepełnej) dochodów, co do których dziecko na gruncie prawa podatkowego uzyskuje zdolność podatkowoprawną (zagadnienia te będą

¹⁷ T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2009, s. 251.

¹⁸ Tamże, s. 212; por. J. Ignatowicz, w: *System prawa rodzinnego i opiekuńskiego*, red. J.S. Piątowski, Wrocław etc. 1985, s. 804.

¹⁹ *System Prawa Prywatnego*, t. 12. *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2003, s. 279.

przedmiotem pogłębionej analizy w dalszej części opracowania). W tym kontekście uzupełnić należy, że na podstawie art. 109 § 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, sąd opiekuńczy może powierzyć zarząd majątkiem małoletniego ustanowionemu w tym celu kuratorowi. W takim przypadku rodzicom również nie przysługuje prawo pobierania pożytków z majątku dziecka, a tym samym uzyskiwane z tego majątku dochody podlegają opodatkowaniu na imię małoletniego (co „uzupełnia” wyżej wymienioną grupę korzyści, co do których dziecko uzyskuje zdolność podatkowoprawną).

Należy przy tym odnotować, że kolejne wykluczenia substancji majątkowej małoletniego dziecka spod zarządu rodziców wprowadzono postanowieniami art. 102 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Zgodnie z nim, w umowie darowizny albo w testamentie można zastrzec, że przedmioty przypadające dziecku z tytułu darowizny lub testamentu nie będą objęte zarządem sprawowanym przez rodziców. Jeśli darczyńca lub spadkodawca nie wyznaczył przy tym zarządcy, zarząd sprawuje kurator ustanowiony przez sąd opiekuńczy. Co ciekawe, małoletni również zyskuje zdolność podatkowoprawną w odniesieniu do nabytego w ten sposób majątku, jednak samo nabycie tego majątku podlega opodatkowaniu ustawą o podatku od spadków i darowizn²⁰, ewentualnie uzyskany z majątku dochód należy opodatkować w analogiczny do wyżej przedstawionego sposób (na imię małoletniego).

Niepodważalne znaczenie dla stosowania instytucji prawa podatkowego ma poza tym art. 103 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, stanowiący zarówno uzasadnienie do wprowadzenia kumulacji dochodów dziecka z dochodami rodziców, jak i determinujący zakres podmiotowy art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Otóż, w świetle regulacji art. 103 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, czysty dochód z majątku dziecka powinien być przede wszystkim obracany na utrzymanie i wychowanie dziecka oraz jego rodzeństwa, które wychowuje się razem z nim, nadwyżka zaś na inne uzasadnione potrzeby rodziny. Korzystanie przez rodzinę z dochodu, który należy pojmować w kategoriach ekonomicznych, wyznacza właśnie podatkowe następstwa tego stanu rzeczy.

W tym miejscu konieczne jest wzmiankowane już poruszenie problemu sprawowania władzy rodzicielskiej i jego wpływu na zarząd majątkiem dziecka. Generalną zasadą przyjmowaną w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym jest wyrażona w art. 93 § 1 formuła, zgodnie z którą władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom²¹. Wyjątek od niej określono m.in. w art. 94 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego,

²⁰ Ustawa z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn, tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 1043.

²¹ Na marginesie należy odnotować, że w literaturze przedmiotu wskazuje się, że władza rodzicielska nie przysługuje rodzicom małoletnim, przysługuje ona bowiem jedynie osobom posiadającym pełną zdolność do czynności prawnych; tak: A. Urbańska-Łukaszewicz, *Sytuacja prawna małoletnich rodziców w zakresie możliwości sprawowania władzy rodzicielskiej*, *Studia Prawnicze KUL* 2021, t. 87, nr 3, s. 188.

stanowiącym, że jeżeli żadnemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska albo jeżeli rodzice są nieznani, ustanawia się dla dziecka opiekę. Celem tej instytucji jest m.in. ochrona osób małoletnich, niepozostających z jakichkolwiek powodów pod władzą rodziców lub przysposabiającego. Podstawą nawiązania tego stosunku jest orzeczenie sądu opiekuńczego, który zarówno ustanawia opiekę, jak i ustanawia opiekunem konkretną osobę²².

W kontekście powyżej przedstawionych reguł powstaje dylemat, czy postanowienia art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych znajdują zastosowanie w przypadku sprawowania opieki, innymi słowy, czy konieczna jest (w warunkach określonych w tym przepisie) kumulacja dochodów małoletnich dzieci z dochodami ich opiekunów prawnych. Problem jest tym bardziej ważki, że przedstawiciele nauki prawa rodzinnego nie są zgodni co do stosowania analizowanego art. 103 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego do instytucji opieki²³, a przepis ten, jak już akcentowano, stanowił podstawę przyjęcia rozwiązań podatkowoprawnych w obecnym kształcie.

Zasadne jest dokonanie w pierwszej kolejności interpretacji przepisu prawa podatkowego, niejako abstrahując od rozbieżności w doktrynie prawa cywilnego. Jego wykładnia językowa prowadzi do wniosku, że dochody małoletnich sumowane są wyłącznie z dochodami rodziców – tylko oni zostali wymienieni wprost w tej jednostce redakcyjnej. Wobec braku stosownego odesłania niemożliwe jest rozciągnięcie tego przepisu na opiekunów prawnych. Zakładając racjonalność ustawodawcy, należy bowiem uznać, że gdyby jego zamiarem było stosowanie omawianej instytucji także do nich, wyraźnie powinno to wynikać z przepisu ustawy, tym bardziej że taki zabieg faktycznie jest stosowany, chociażby w art. 6 ust. 4 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Należy dodać, że takie stanowisko jest też prezentowane zarówno w piśmiennictwie, jak i w wyjaśnieniach Krajowej Informacji Skarbowej, przy czym w argumentacji niekiedy przywoływane są argumenty z zakresu prawa rodzinnego o braku możliwości wykorzystania nadwyżki z dochodu majątku dziecka na potrzeby opiekuna prawnego²⁴.

²² A. Głowacka, *Odpowiedzialność opiekuna za szkody wyrządzone małoletniemu wskutek nienależytego sprawowania opieki*, Przegląd Sądowy 2016, nr 1, s. 106.

²³ Por. M. Pazdan, *Osobowość, zdolność i podmiotowość...*, s. 785; A. Głowacka, *Odpowiedzialność opiekuna...*, s. 110; A. Pośpiech, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2021 [baza danych LEX].

²⁴ J. Orłowski, *Podatek dochodowy od osób fizycznych*, w: *Instytucje prawa cywilnego w konstrukcji prawnej podatków*, red. M. Goettel, M. Lemonnier, Warszawa 2011, s. 80; A. Bartosiewicz, R. Kubacki, *PIT. Komentarz*, wyd. 5, 2015 [baza danych LEX]; *Opodatkowanie dochodów małoletnich dzieci. Roczne rozliczenie podatku dochodowego od osób fizycznych za 2020 r.*, <https://www.kis.gov.pl/documents/66>

Reasumując, należy stwierdzić, że komentowany przepis ustawy podatkowej nie tylko przyznaje podmiotowość podatkowoprawą osobom małoletnim, ale w jego konstrukcji nawiązano do regulacji prawnorodzinnych, które mogą w istotny sposób modyfikować instytucje prawa daninowego. Można zatem przyjąć, że posłużenie się przez ustawodawcę pojęciem „małoletniego dziecka”, było zabiegiem celowym i uzasadnionym.

3. Opodatkowanie dochodów osób małoletnich podatkiem dochodowym od osób fizycznych

Na specyfikę opodatkowania, o której mowa w art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, składa się również zagadnienie kumulacji dochodów małoletniego z dochodami rodziców. W tym zakresie również można wyodrębnić kilka węzłowych problemów, wymagających systematycznego komentarza.

Tytułem wstępu należy poczynić kilka uwag dotyczących wspomnianej instytucji kumulacji. Zauważyć należy, że w tym przypadku ma ona charakter podmiotowy (sumowaniu podlegają podstawy opodatkowania różnych osób). Świadczy to również o specyfice charakteryzowanej instytucji; ogólną zasadą podatku dochodowego jest bowiem indywidualne opodatkowanie każdej osoby fizycznej. Postanowienia art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych nie wykluczają stosowania kumulacji w płaszczyźnie przedmiotowej, czasowej i terytorialnej. W tym obszarze nie ulegają korekcie zasady ogólne ustawy. Analiza przywołanego przepisu pozwala również na sformułowanie wniosku, że kumulacja dochodów małoletniego jest zasadą, od której określono wyjątki. Co istotne, ich zakres jest na tyle szeroki (w praktyce przeważają dochody dzieci z tych właśnie źródeł), że w istocie stają się one prawidłowością podstawową.

Podkreślenia wymaga, że stosowana w tym wypadku kumulacja jest obowiązkowa i może przyczynić się do wzrostu opodatkowania dochodów rodzica (rodziców). Jak jednak sygnalizowano, ma to przeciwdziałać zachowaniom podatników zmniejszającym wysokość wpływów podatkowych z równoczesnym respektowaniem kanonów prawa rodzinnego.

Zaznaczono też, że można wyodrębnić dwie kategorie dochodów małoletniego dziecka – podlegającą i niepodlegającą kumulacji. Uprawnione jest też twierdzenie,

09173/10425091/16.+Opodatkowanie+dochod%C3%B3w+ma%C5%82oletnich+dzieci..pdf [dostęp: 17.03.2022 r.].

że sumowaniu podlegają wszystkie rodzaje dochodów z wyjątkiem wymienionych w przepisie. Zalicza się do nich dochody z pracy, ze stypendiów oraz z przedmiotów oddanych małoletniemu do swobodnego użytku (jak już wskazywano, stanowią one część majątku dziecka wyłączoną spod zarządu rodziców – art. 101 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Ze względu na swoistość tej grupy oraz praktyczne problemy interpretacyjne, pokrótce należy je scharakteryzować. Mówiąc o dochodach z pracy małoletniego, należy mieć na względzie regulacje Kodeksu pracy²⁵. Trzeba przy tym zwrócić uwagę, że na gruncie tej ustawy używany jest termin młodociany, czyli osoba, która ukończyła 15 lat, a nie przekroczyła 18 lat. Ustawodawca kreuje w ten sposób „kolejną kategorię” osób małoletnich, na potrzeby prawa pracy, która nie pokrywa się z cywilnoprawnym podziałem na małoletnich nieposiadających w ogóle zdolności do czynności prawnych i posiadających ją w ograniczonym zakresie. Regulacje prawa pracy nawiązują raczej do wieku, w którym pobiera się naukę. Naczelną zasadą przyjętą w Kodeksie pracy jest zakaz zatrudniania osoby, która nie ukończyła 15 roku życia. Nie jest to jednak zasada bezwzględnie obowiązująca. Omawianie poszczególnych reguł zatrudniania młodocianych nie jest jednak uzasadnione ze względu na ramy niniejszego opracowania. Warto jedynie nadmienić, że w Kodeksie pracy problematyce tej poświęcono cały dział IX, na który z kolei składa się 7 rozdziałów. Regulacje kodeksowe i akty wykonawcze do nich mają charakter rozbudowany i wieloaspektowy. Podkreśla się, że polskie prawodawstwo jest zgodne z tym zakresem z prawodawstwem Unii Europejskiej, a zasadniczym celem tych regulacji jest ochrona osób w wieku poniżej 18 lat przed ekonomicznym wykorzystywaniem oraz przed jakąkolwiek pracą, która mogłaby szkodzić ich bezpieczeństwu, zdrowiu lub rozwojowi fizycznemu, umysłowemu lub społecznemu bądź narażać na niebezpieczeństwo ich kształcenie²⁶. Komparatystyka przepisów prawa pracy i prawa podatkowego wskazuje, że opodatkowaniu zasadniczo będzie podlegała osoba w wieku powyżej 15 lat (nosząca miano młodocianego na gruncie prawa pracy i małoletniego na gruncie prawa podatkowego).

Dochód z pracy małoletniego, zatrudnionego w trybie i na zasadach określonych przepisami prawa pracy, podlega opodatkowaniu na zasadach ogólnych podatkiem dochodowym od osób fizycznych na imię małoletniego. Co jednak istotne, formuła zatrudniania małoletniego na podstawie Kodeksu pracy nie wyczerpuje znamion pracy świadczonej przez tę osobę. Sposób pojmowania dochodów z pracy małoletniego w prawie daninowym jest bowiem specyficzny. Zgodnie z interpretacją

²⁵ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy, tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 1320.

²⁶ K. Jaśkowski, E. Maniewska, *Komentarz aktualizowany do Kodeksu pracy*, 2021 [baza danych LEX].

pojęcia użytego w art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, nie jest ono tożsame z użytym przez ustawodawcę sformułowaniem „dochody ze stosunku pracy”, które jest pojęciem węższym. W braku definicji ustawowej, należy odwołać się do znaczenia terminu „praca” w języku powszechnym. Zgodnie z definicją słownikową, „praca” to działalność człowieka zmierzająca do wytworzenia określonych dóbr materialnych lub kulturalnych, a także wykonywany zawód, zajęcie, zatrudnienie²⁷. W tym znaczeniu są nią zatem wszelkie czynności, których celem jest wytworzenie dobra materialnego lub kulturalnego i to niezależnie od tego, czy są one wykonywane w ramach obowiązków wynikających ze stosunku pracy, stosunku służbowego czy też w ramach działalności wykonywanej osobiście, np. umowy zlecenia, umowy o dzieło²⁸.

Dochody z pracy obejmują więc nie tylko dochody z wymienionego już stosunku pracy, ale również inne ich rodzaje. Wskazuje się między innymi, że dochody małoletniego dziecka, będącego współnikiem spółki jawnej i uzyskującego dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej, stanowią jego dochód z wykonywanej pracy²⁹. W takim przypadku winny one być opodatkowane w sposób właściwy dla tego źródła przychodów, z zastosowaniem specyfiki opodatkowania dochodów współników spółek podlegających podatkowi dochodowemu od osób fizycznych. Analogicznie traktowany jest każdy rodzaj wykonywanej działalności gospodarczej i dochodów z niej uzyskiwanych. Należy przy tym zachować szczególne zasady opodatkowania konkretnych źródeł przychodów, z uwzględnieniem wyboru formy opodatkowania działalności gospodarczej, reżimu opłacania zaliczek na podatek itp.

Dochodami z pracy dzieci są zatem dochody uzyskane ze świadczenia przez nie pracy, m.in. na podstawie umów cywilnoprawnych (zlecenie, o dzieło), w tym wykonywanie pracy o charakterze artystyczno-zarobkowym³⁰. Wynika z tego, że katalog źródeł przychodów określony art. 10 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych nie wyznacza w jednoznaczny sposób zakresu niekumulatywnego opodatkowania dochodów małoletnich.

Do grupy dochodów niepodlegających sumowaniu z dochodami rodziców należą również dochody ze stypendiów uzyskiwanych przez dziecko. Ustawodawca również i w tym przypadku odstąpił od zdefiniowania tej grupy przysporzeń

²⁷ *Mały słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 2000, s. 743.

²⁸ Por. interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 4 października 2019 r., 0114-KDIP3-3.4011.308.2019.2.AK [baza danych LEX].

²⁹ Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 29 października 2018 r., 0113-KDIP3.4011.414.2018.2.SK [baza danych LEX].

³⁰ Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 4 października 2019 r., 0114-KDIP3-3.4011.308.2019.2.AK [baza danych LEX].

otrzymywanych przez małoletniego. Zgodnie z definicją leksykalną, stypendium to zapomoga pieniężna wypłacana przez określony czas, zwykle z funduszy społecznych lub państwowych, przeznaczona dla uczącej się młodzieży, osób zajmujących się działalnością twórczą lub na prace specjalne³¹. Warto zaznaczyć, że znaczna część uzyskiwanych przez małoletnich stypendiów podlega, na mocy art. 21 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, zwolnieniu z opodatkowania.

Kumulacji z dochodami rodziców nie podlegają również dochody z przedmiotów oddanych dziecku do swobodnego użytku. W praktyce ta kategoria przysparza największych wątpliwości i rozbieżności interpretacyjnych. Istotna ich część dotyczy rozporządzania nieruchomościami. Niewątpliwie pomocne w rozstrzygnięciu dylematów, które z przedmiotów mogą zostać za takie uznane, jest odwołanie się do regulacji prawa cywilnego i jego doktryny. Celowe jest przytoczenie brzmienia art. 22 K.c., zgodnie z którym jeżeli przedstawiciel ustawowy osoby ograniczonej w zdolności do czynności prawnych oddał jej określone przedmioty majątkowe do swobodnego użytku, osoba ta uzyskuje pełną zdolność w zakresie czynności prawnych, które tych przedmiotów dotyczą. Wyjątek stanowią czynności prawne, do których dokonania nie wystarcza według ustawy zgoda przedstawiciela ustawowego. Przepis dotyczy zatem wyłącznie osób posiadających ograniczoną zdolność do czynności prawnych. Tę z kolei mają małoletni, którzy ukończyli lat trzynaście (oraz osoby ubezwłasnowolnione częściowo).

Zgodnie z ugruntowanymi poglądami przedstawicieli nauki prawa cywilnego, przedmiotami oddanymi do swobodnego użytku są przedmioty drobne, a więc niewielkie kwoty pieniężne, zabawki czy też słodycze. W żadnym wypadku do tej grupy nie można zaliczyć rzeczy przedstawiających większą wartość. Art. 22 K.c. nie znajduje też zastosowania do przedmiotów, na których zbycie nawet przedstawiciel ustawowy musiałby mieć zgodę sądu opiekuńczego³², czyli dokonywanie tych czynności przekraczałoby granice zwykłego zarządu majątkiem dziecka. Przykładowo są nimi: odpłatne nabycie składnika majątkowego przez dziecko, zrzeczenie się własności wartościowej rzeczy, ustanowienie na nieruchomości ograniczonego prawa rzeczowego, zaciągnięcie pożyczki w kwocie przekraczającej bieżące potrzeby, zawarcie na czas dłuższy umowy dzierżawy, zrzeczenie się dziedziczenia, odrzucenie spadku, przyjęcie spadku wprost³³.

Powyższe analizy stanowią asumpt do sformułowania wniosku, że art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, w części dotyczącej przedmiotów

³¹ *Mały słownik języka polskiego...*, s. 970.

³² S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, s. 92.

³³ J. Ignatowicz, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, wyd. 2, Warszawa 2010, s. 908–909.

oddanych do swobodnego użytku, może znajdować zastosowanie wyłącznie do dzieci, które ukończyły 13 lat (młodszym osobom nie można, w ramach zasad określonych w K.c., oddać żadnych przedmiotów do pełnej dyspozycji). Ustawodawca podatkowy nie przyjął też reguł szczególnych, w związku z czym wykładnia prawa podatkowego winna uwzględniać kanony cywilnoprawne.

Reasumując, składniki majątku oddane dziecku do swobodnego użytku to te, co do których rodzice nie sprawują zarządu. Nie ulega zatem wątpliwości, że nieruchomości nie może być uznana za taki przedmiot, zatem dochody z niej czy też z jej zbycia nie mogą być opodatkowane na imię małoletniego – podlegają kumulacji z dochodami rodziców, chyba że rodzicom nie przysługuje prawo pobierania pożytków z majątku dziecka³⁴.

Inne rodzaje dochodów małoletniego, jak już wskazywano, podlegają sumowaniu z dochodami rodziców. Reguła ta ma charakter ogólny i obowiązuje zarówno w odniesieniu do dochodów opodatkowanych na zasadach ogólnych, jak i dochodów opodatkowanych w formie ryczału. Doliczanie dochodu powinno następować z uwzględnieniem źródła przychodów, co oznacza, że dochody małoletnich z określonego źródła dodawane są do odpowiadającego mu źródła przychodów rodzica³⁵.

Zakończenie

Instytucja opodatkowania małoletnich dzieci podatkiem dochodowym od osób fizycznych jest przedmiotem regulacji zaledwie jednej jednostki redakcyjnej – art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Jej analiza pozwala jednak na sformułowanie wniosków, przede wszystkim *de lege lata*.

Pierwszym z nich jest stwierdzenie, że zasady określone w przywołanym artykule stanowią wyjątek od jednej z naczelnych zasad podatku dochodowego od osób fizycznych, jaką jest zasada indywidualnego opodatkowania każdej osoby fizycznej.

³⁴ Por. interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 16 czerwca 2020 r., 0112-KDIL2-2.4011.260.2020.2.IM [baza danych LEX]; interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 9 listopada 2018 r., 0115-KDIT3.4011.385.2018.2.DP [baza danych LEX]; interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 7 stycznia 2020 r., 0115-KDIT3.4011.426.2019.1.PS [baza danych LEX].

³⁵ Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 16 listopada 2017 r., 0111-IBPBI/1/415-283/14-1/SG [baza danych LEX]; por. wyroki NSA z dnia 9 sierpnia 2013 r., II FSK 2480/11, <https://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/C0FD94F0B8> [dostęp: 17.03.2022 r.]; z dnia 7 kwietnia 2017 r., II FSK 724/15, <https://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/4677707DF8> [dostęp: 17.03.2022 r.]; z dnia 17 czerwca 2020 r., II FSK 610/20, LEX nr 3110953.

Na podstawie art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych dokonywana jest przymusowa kumulacja dochodów małoletniego dziecka z dochodami rodziców, która może prowadzić do podwyższenia opodatkowania rodziny. Tej ogólnej reguły dotyczy jednak szereg wyjątków, które zostały przedstawione w poszczególnych częściach opracowania.

Można poza tym stwierdzić, że wprowadzenie do obrotu prawnego specyficznego traktowania osób małoletnich z jednej strony świadczy o autonomii prawa podatkowego, dowolności ustawodawcy w zakresie przyznawania podmiotowości podatkowoprawnej, z drugiej jednak budowa instytucji potwierdza związki prawa publicznego z prawem prywatnym i korelację rozwiązań prawnych, w tym respektowanie kanonów prawa rodzinnego i opiekuńczego. Ustawodawca nawiązał do nich w konstrukcji typowo podatkowej; stanowią one odzwierciedlenie idei leżących u podstaw ochrony dobra małoletniego. Nie oznacza to jednak, że nie mają chronić interesów fiskalnych i przeciwdziałać zachowaniom podatników niezgodnym z nimi (na co również wskazywano, analizując regulacje art. 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych).

Bibliografia

- Bartosiewicz A., Kubacki R., *PIT. Komentarz*, wyd. 5, 2015 [baza danych LEX].
- Borszowski P., *Elementy stosunku prawnego zobowiązania podatkowego*, Kraków 2004.
- Dmowski S., Rudnicki S., *Komentarz do kodeksu cywilnego*, ks. 1. Część ogólna, Warszawa 2003.
- Głowacka A., *Odpowiedzialność opiekuna za szkody wyrządzone małoletniemu wskutek nie należytego sprawowania opieki*, Przegląd Sądowy 2016, nr 1.
- Ignatowicz J., w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, wyd. 2, Warszawa 2010.
- Ignatowicz J., w: *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, red. J.S. Piąkowski, Wrocław etc. 1985.
- Jaśkowski K., Maniewska E., *Komentarz aktualizowany do Kodeksu pracy*, 2021 [baza danych LEX].
- Mały słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 2000.
- Olszowy W., *Pozycja obywatela w prawie finansowym PRL*, Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica 1984, nr 17.
- Opodatkowanie dochodów małoletnich dzieci. Roczne rozliczenie podatku dochodowego od osób fizycznych za 2020 r.*, <https://www.kis.gov.pl/documents/6609173/10425091/16.+Opodatkowanie+dochod%C3%B3w+ma%C5%82oletnich+dzieci..pdf> [dostęp: 17.03.2022 r.].
- Orłowski J., *Podatek dochodowy od osób fizycznych*, w: *Instytucje prawa cywilnego w konstrukcji prawnej podatków*, red. M. Goettel, M. Lemonnier, Warszawa 2011.
- Pazdan M., *Osobowość, zdolność i podmiotowość prawna*, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 1. *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2007.

- Pośpiech A., w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2021 [baza danych LEX].
- Smyczyński T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, wyd. 5, Warszawa 2009.
- System Prawa Prywatnego*, t. 12. *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smyczyński, Warszawa 2003.
- Urbańska-Łukaszewicz A., *Sytuacja prawna małoletnich rodziców w zakresie możliwości sprawowania władzy rodzicielskiej*, *Studia Prawnicze KUL* 2021, t. 87, nr 3, DOI: 10.31743/sp.11528.
- Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1996.
- Ziemiński Z., *Wykłady socjologii dla prawników i administratywistów*, Warszawa 1990.
- Ziemianin B., *Prawo cywilne. Część ogólna*, Poznań 1999.